УДК 339.178.3

І. В. Фаринович

ФАКТОРИНГОВІ ОПЕРАЦІЇ: КЛАСИФІКАЦІЙНИЙ ПІДХІД

***Анотація**. У статті досліджено види факторингових операцій відповідно до класифікаційних ознак. Запропоновано розглядати класифікацію факторингових операцій з позиції системності таких класифікаційних ознак, як: спосіб погашення боргових зобов'язань, спосіб нарахування відсотків за факторинговими операціями і термін фінансування факторингових операцій з урахуванням організаційного та економічного підходів, що сприятиме оптимізації витрат на факторингове обслуговування.*

***Ключові слова**: факторинг, класифікація факторингових операцій, економічний підхід, організаційний підхід.*

***Summary**. The article deals with the types of factoring operations according to the classification criteria. It is proposed to consider the classification of factoring operations from the standpoint of the systemic nature of such classification features, such as: the method of debt repayment, the method of accrual of interest on factoring transactions and the term financing factoring transactions, taking into account organizational and economic approaches, which will facilitate the optimization of costs for factoring services.*

***Key words**: factoring, classification of factoring operations, economic approach, organizational approach.*

Постановка проблеми. У світовій практиці факторинг використовується як спосіб пришвидшення оборотного капіталу малого та середнього бізнесу шляхом відтермінування платежів. Досвід зарубіжних країн свідчить про те, що застосування факторингу дає змогу не тільки підвищити платоспроможність і покращити ділову активність підприємств, але й позитивно впливати на економічний розвиток країни. Тому виникає необхідність дослідження видів факторингу на фінансовому ринку. Специфіка здійснення факторингових операцій обумовила появу різних видів та їх класифікаційних ознак. Економічно обґрунтована класифікація факторингу є важливою передумовою ефективного факторингового обслуговування, оскільки позитивно впливатиме на управління факторингом підприємств і в кінцевому підсумку — на збільшення їх фінансових результатів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питання класифікації факторингових операцій присвячено праці багатьох науковців, зокрема таких як: А. Токунова, В. Макарович, Л. Момот, О. Пальчук, А. Поддєрьогін, Н. Внукова, Л. Руденко, Г. Партин, А. Загородній, Р. Коцовська, А. Мороз, М. Гусаков та ін. Однак, з метою ефективного управління факторингом, доцільно розглядати класифікацію факторингових операцій з економічного та організаційного підходів.

Метою статті є дослідження класифікаційних ознак і видів факторингових операцій з позицій економічного та організаційного підходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах сьогодення факторинг як інноваційний вид кредитних послуг може слугувати основним джерелом фінансування господарської діяльності підприємств та способом підвищення ліквідності й зменшення фінансового ризику під час здійснення платежів [2, с. 98]. В. К. Макарович вважає, що важливе значення для розвитку ринку факторингових послуг має їх науково-обґрунтована класифікація [5].

Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що вітчизняні науковці при вивченні цього питання найбільш зосереджували увагу на таких класифікаційних ознаках факторингових операцій, як місце перебування суб'єктів факторингової операції або місце їх проведення, спосіб повідомлення дебіторів та форма взаємовідносин підприємства і банку чи факторингової компанії. Менш поширеними класифікаційними ознаками факторингових операцій, які виокремлюють українські вчені, є: ступінь охоплення фактором розрахунків за реалізовану продукцію; повнота надання послуг та порядок оплати розрахункових документів підприємства.

Більш детально охарактеризуємо види факторингових операцій з точки зору їх класифікаційних ознак. Так, за місцем перебування суб'єктів факторингової операції або за місцем їх проведення факторингові операції поділяються на:

— внутрішні — операції, які здійснюються всередині однієї країни;

© І. В. Фаринович, 2017

Бібліографія ДСТУ:

Фаринович І. В. Факторингові операції: класифікаційний підхід / І. В. Фаринович // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2017. — № 2 (38). — С. 100–104.

References (APA):

Farynovych, I. V. (2017). *Faktorynhovi operatsii: klasyfikatsiinyi pidkhid* [Factoring operations: classification approach]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 2 (38), 100–104 (in Ukr.).

— зовнішні, або міжнародні, тобто операції, які здійснюються між двома країнами.

За способом повідомлення дебіторів виокремлюють:

— конвенційний факторинг (відкритий), за якого підприємство-постачальник повідомляє свого покупця про участь фактор-фірми;

— конфіденційний факторинг (закритий), за якого підприємство-постачальник не повідомляє свого дебітора про участь у факторинговому обслуговуванні.

За формою взаємовідносин підприємства і банку чи факторингової компанії розрізняють:

— факторинг із правом регресу, за якого у випадку несплати боргових зобов'язань покупцем банк чи факторингова компанія має право пред'явити розрахункові документи підприємству-постачальнику до сплати;

— факторинг без права регресу, за якого банк чи факторингова компанія бере на себе усі ризики підприємства-постачальника.

За порядком оплати розрахункових документів підприємства розглядають:

— факторинг з попередньою оплатою, за якого оплату розрахункових документів здійснюють негайно (60–90 %);

— факторинг без попередньої оплати, за якого оплату розрахункових документів банк чи факторингова компанія здійснює в день оплати покупцем.

За повнотою надання послуг:

— повний факторинг, який охоплює весь спектр факторингових послуг;

— частковий, який виконує функцію фінансування поставок товарів.

За місцем знаходження фактора (банку чи факторингової компанії):

— імпортний, коли імпорт-фактор виступає основним гарантом свого клієнта;

— експортний, коли експорт-фактор фінансує свого клієнта (експортера).

За ступенем охоплення фактором розрахунків за реалізовану продукцію:

— оплата всієї реалізованої продукції;

— оплата частини реалізованої продукції.

Залежно від ініціатора підписання факторингового договору факторинг поділяється на: класичний; реверсивний. За видом зобов'язань — це: прості операції; вексельні операції. З позицій міжнародного факторингу М. П. Гусаков, І. М. Бєлова, М. О. Стрєніна виокремлюють такі його види: двофакторний факторинг, прямий експортний, прямий імпортний [3, с. 192].

При двофакторному факторингу беруть участь чотири сторони (суб'єкти): експортер; імпортер; експорт-фактор та імпорт-фактор. Переваги такого факторингу полягають в тому, що для компанії, яка обслуговує імпортера, боргові зобов'язання є не зовнішні, а внутрішні. Недоліком цього виду факторингу є висока вартість внаслідок залучення великої кількості суб'єктів.

Прямий експортний факторинг включає три сторони (суб'єкти): імпортер; експортер та експорт-фактор. Ця модель застосовується, коли експортер співпрацює з різними країнами. При цьому експорт-фактор забезпечує ці відносини. Прямий імпортний факторинг включає також три сторони (суб'єкти): експортер, імпортер та імпорт-фактор. Цю модель факторингових відносин зручно використовувати, коли експортер співпрацює з однією країною. У такому випадку імпорт-фактор забезпечує гарантію платежу за свого клієнта.

Необхідність класифікації факторингових операцій обумовлена умовами факторингового обслуговування, а також удосконаленням методики ефективності фінансування оборотних коштів за допомогою факторингу. Аналіз літературних джерел дав змогу систематизувати види факторингових операцій за різними класифікаційними ознаками (табл. 1).

Не поширеним серед науковців є поділ факторингу за місцем знаходження фактора; залежно від ініціатора підписання факторингового договору; за видом зобов'язань; за каналами надання інформації та залежно від ступеня використання факторинговою компанією власних коштів. Більшість авторів не вбачають потреби поділяти факторинг на імпортний та експортний (за місцем знаходження фактора), оскільки ці види факторингу відображають специфіку здійснення внутрішнього та міжнародного факторингу. Аналіз сутності факторингу, з точки зору різних авторів, дає змогу зробити висновок про різноманітність трактувань видів факторингу. Так, автори А. М. Мороз, Г. О. Партин, А. Г. Загородній та А. М. Поддєрьогін [7; 9; 10] розглядають конвенційний (відкритий) факторинг, за якого підприємство-постачальник повідомляє підприємству-покупцю про те, що право на одержання оплати переадресоване банку або факторинговій компанії та конфіденційний (закритий) факторинг, за якого контрагентів постачальника не повідомляють про переадресацію прав на одержання оплати банкові чи факторинговій компанії, тоді як Л. В. Руденко вважає, що конвенційний факторинг — це універсальна система фінансового обслуговування клієнтів, що включає бухгалтерський облік, розрахунки з постачальниками і покупцями, страхове кредитування, представництво, а конфіденційний — обмежений факторинг і полягає тільки в поступці права на одержання грошей, оплати боргів [11].

О. І. Пальчук пропонує ще одну класифікаційну ознаку факторингу — канали надання інформації, відповідно до якої факторинг поділяється на традиційний та е-факторинг. Тради-

Таблиця 1

Погляди вчених щодо класифікацій факторингових операцій (узагальнено автором на основі джерел [1; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12])

Класифікаційні ознаки та види факторингу \ Автори	Г. Партин, А. Загородній	А. Поддерьогін	Р. Коцовська	А. Мороз	Л. Руденко	М. Гусаков	О. Пальчук	В. Макарович	О.Вовчак	Л.Момот
За місцем перебування суб'єктів факторингової операції або за місцем проведення: — внутрішні; — зовнішні.	+	+	+	+		+	+	+	+	+
За місцем знаходження фактора*: — імпортний; — експортний.			+							
За ступенем охоплення фактором розрахунків за реалізовану продукцію: — оплата всієї реалізованої продукції; — оплата частини реалізованої продукції.	+	+		+			+	+		
За способом повідомлення дебіторів: — конвенційний (відкритий); — конфіденційний (закритий).	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
За формою взаємовідносин підприємства і банку чи факторингової компанії: — факторинг із правом регресу; — факторинг без права регресу.	+	+	+	+		+	+	+	+	+
Залежно від ініціатора підписання факторингового договору: — класичний; — реверсивний.							+			
За повнотою надання послуг: — повний факторинг; — частковий.	+	+		+			+	+		
За порядком оплати розрахункових документів підприємства: — факторинг з попередньою оплатою; — факторинг без попередньої оплати або на певну дату.	+	+	+	+			+	+		
За видом зобов'язань: — прості; — вексельні.			+							
Канали надання інформації: — традиційний; — е-факторинг							+			
Залежно від ступеня використання факторинговою компанією власних коштів: — операції кредитні; — безкредитні операції.								+		

ційний факторинг автор розглядає як надання інформації щодо факторингового обслуговування та ведення документообігу через паперові носії, тоді як е-факторинг — це забезпечення необхідною інформацією щодо факторингового обслуговування в режимі online [8, с. 28]. В. К. Макарович вважає за необхідність виокремлення такої класифікаційної ознаки факторингу, як ступінь використання факторинговою компанією власних коштів. Це дасть змогу визначити, за допомогою яких джерел фінансування здійснюється оплата постачальнику при використанні факторингу, що сприятиме прийняттю рішень щодо ведення бухгалтерського обліку факторингових операцій [5].

Класифікаційні ознаки та види факторингу з урахуванням організаційного й економічного підходів складено на основі джерел [1; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12] та доповнено автором (рис. 1).

* фактор — фінансова установа, яка має ліцензію на здійснення факторингових послуг.

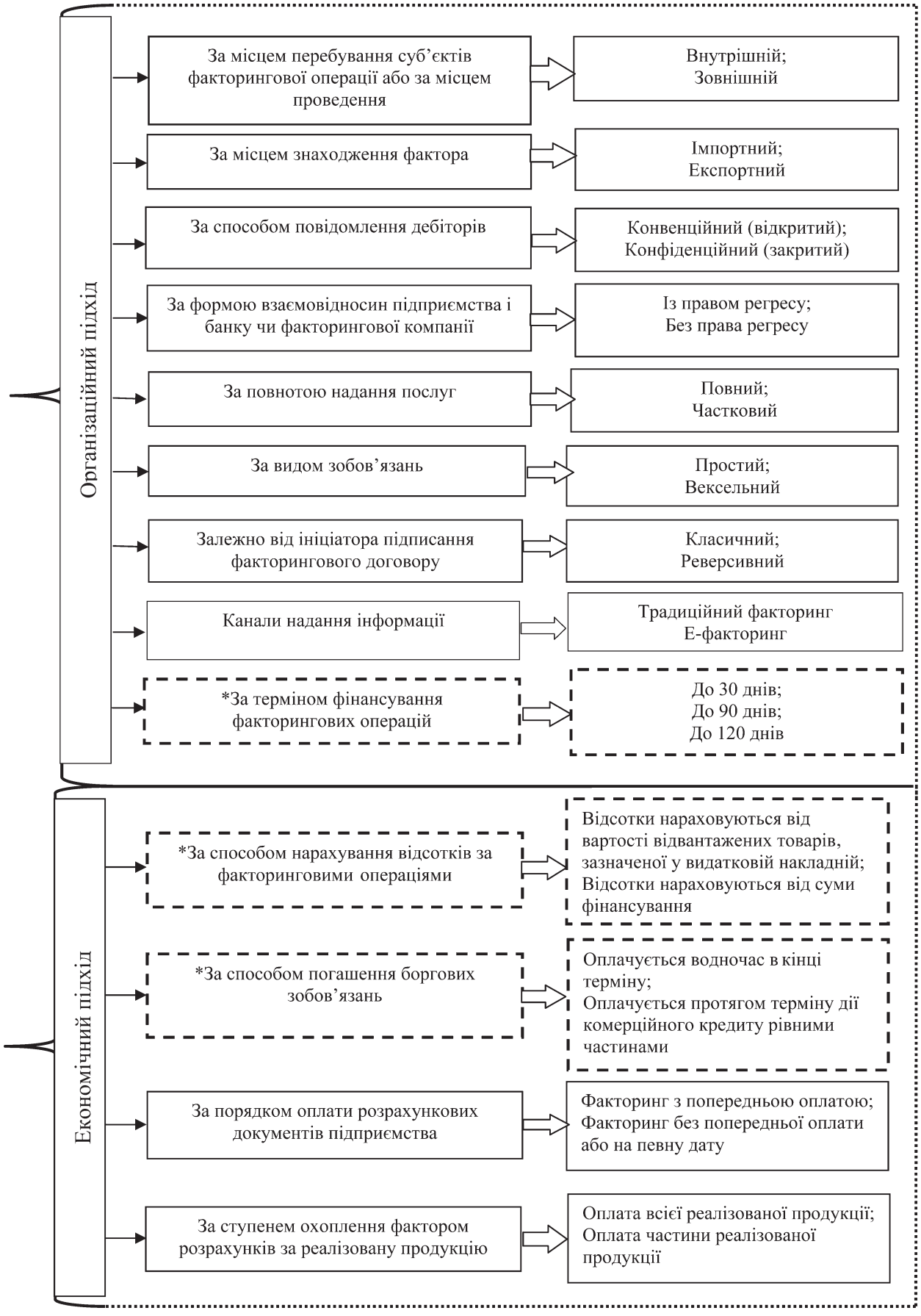

Рис. 1. Класифікаційні ознаки та види факторингових операцій (складено на основі джерел [1; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12] та доповнено автором)*

На думку автора, доцільно виокремити ще три класифікаційні ознаки факторингових операцій з точки зору економічного та організаційного підходів: спосіб нарахування відсотків за факторинговими операціями, спосіб погашення боргових зобов'язань та термін фінансування факторингових операцій.

За способом нарахування відсотків за факторинговими операціями розрізняємо факторинг, за яким відсотки нараховуються від вартості відвантажених товарів, зазначеної у видатковій накладній, та факторинг, за яким відсотки нараховуються від суми фінансування. За терміном фінансування факторингових операцій доцільно поділити факторинг на такий, що оплачується до 30 днів, до 90 днів та до 120 днів. За способом погашення боргових зобов'язань факторинг поділяємо на такий, що оплачується водночас в кінці терміну фінансування, та на такий, що оплачується протягом терміну фінансування рівними частинами (наприклад — щомісяця).

Поділ видів факторингу за такими класифікаційними ознаками дасть змогу підприємствам приймати ефективні управлінські рішення, пов'язані з оптимізацією витрат за цими операціями.

Висновки. Таким чином, розглянуто класифікацію факторингових операцій з точки зору двох підходів: економічного та організаційного. Класифікація факторингових операцій з точки зору організаційного підходу дає можливість систематизувати інформацію для прийняття та реалізації рішень щодо управління факторингом, тоді як економічний підхід дає змогу торговельним підприємствам оптимізувати витрати за цими операціями.

Література

1. Вовчак О. Д. Факторинг / О. Д. Вовчак, Г. Є. Шпаргало, Т. Я. Андрейків. — К. : Знання, 2012. — 247 с.

2. Волохова Л. Ф. Аналіз ефективності факторингових операцій у комерційних банках / Л. Ф. Волохова, В. В. Захаренко // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. — 2016. — Т. 21. — Вип. 8 (50). — С. 98–101.

3. Гусаков Н. П. Международные валютно-кредитные отношения / Н. П. Гусаков, И. Н. Белова, М. А. Стренина. — М. : ИНФРА-М, 2006. — 314 с.

4. Коцовська Р. Операції комерційних банків / Р. Коцовська, В. Ричаківська, Я. Грудзевич, М. Вознюк ; 3-тє вид. — К. : Алеута ; Львів : ЛБІ НБУ, 2003. — 500 с.

5. Макарович В. К. Факторинг: класифікаційний підхід для цілей бухгалтерського обліку / В. К. Макарович // Фінансова система України: проблеми та перспективи розвитку в умовах трансформації соціально-економічних відносин : зб. тез доповідей за матер. Міжнародної наук.-практ. конф. (Севастополь, 16–18 травня 2013 р.) / ТНУ ім. В. І. Вернадського, 2013.

6. Момот Л. Факторинг та перспективи його розвитку в Україні / Л. Момот // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. — 2014. — Вип. 36. — Частина 1. — Том 1. — С. 126–130.

7. Мороз А. М. Банківські операції / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; за ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. — К. : КНЕУ, 2002. — 476 с.

8. Пальчук О. І. Факторинг на світовому ринку фінансових послуг : монографія / О. І. Пальчук . — К. : Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин, 2011. — 163 с.

9. Партин Г. О. Фінанси підприємств / Г. О. Партин, А. Г. Загородній. — К. : Знання, 2006. — 379 с.

10. Фінансовий менеджмент : підручник / кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. — К. : КНЕУ, 2005. — 536 с.

11. Руденко Л. В. Розрахункові та кредитні операції у зовнішньоекономічній діяльності підприємства : підручник / Л. В. Руденко. — Київ : Лібра, 2002. — 304 с.

12. Токунова А. В. Класифікації факторингу: сутність та проблемні питання / А. А. Токунова // Право і суспільство, 2014. — № 3. — С. 96–102.

References.

1. Vovchak, O., Shparhalo, H. & Andreykiv, T. (2012). *Faktorynh* [Factoring]. Kyiv, Znannya (in Ukr.).

2. Volokhova, L. & Zakharenko, V. (2016). *Analiz efektyvnosti faktorynhovykh operatsiy u komertsiynykh bankakh* [Analysis of the efficiency of factoring operations in commercial banks] *Visnyk ONU imeni I. I. Mechnykova*, vol. 21, is. 8 (50), 98–101 (in Ukr.).

3. Husakov, N., Belova. Y. & Strenyna, M. (2006). *Mezhdunarodnye valyutno-kredytnye otnoshenyya* [International monetary and credit relations]. Moscow, YNFRA-M (in Russ.).

4. Kotsovska, R., Rychakivska, V., Hrudzevych, YA. & Voznyuk M. (2003). *Operatsiyi komertsiynykh bankiv* [Operations of Commercial Banks]. Kiev, Aleuta (in Ukr.).

5. Makarovych, V. (2013). *Faktorynh: klasyfikatsiynyy pidkhid dlya tsiley bukhhalterskoho obliku* [Factoring: Classification Approach for Accounting Purposes] *Finansova systema Ukrayiny: problemy ta perspektyvy rozvytku v umovakh transformatsiyi sotsialno-ekonomichnykh vidnosyn* : *zb. tez dopovidey za mater. Mizhnarodnoyi nauk.-prakt. konf.* (Sevastopol, 16–18 May 2013) (in Ukr.).

6. Momot, L. (2014). *Faktorynh ta perspektyvy yoho rozvytku v Ukrayini* [Factoring and Prospects for its Development in Ukraine] *Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky*, 36/1, vol. 1, 126–130 (in Ukr.).

7. Moroz, A. Savluk, M., Pukhovkina, M. & al. (2002). *Bankivski operatsiyi* [Bank operations]. Kyiv, KNEU (in Ukr.).

8. Palchuk, O. (2011). *Faktorynh na svitovomu rynku finansovykh posluh* [Factoring on the world financial services market], Kyiv, In-t svit. ekonomiky i mizhnar. vidnosyn (in Ukr.).

9. Partyn, H. & Zahorodniy, A. (2006). *Finansy pidpryyemstv* [Finances of enterprises]. Kyiv, Znannya (in Ukr.).

10. Poddyerohin, A. (ed.) (2005). *Finansovyy menedzhment* [Financial Management]. Kyiv, KNEU (in Ukr.).

11. Rudenko, L. (2002). *Rozrakhunkovi ta kredytni operatsiyi u zovnishnoekonomichniy diyalnosti pidpryyemstva* [Settlement and credit operations in the foreign economic activity of the enterprise], Kyiv, Libra (in Ukr.).

12. Tokunova, A. (2014). *Klasyfikatsiyi faktorynhu: sutnist ta problemni pytannya* [Classification of factoring: essence and problem issues]. *Pravo i suspilstvo*, 3, 96–102 (in Ukr.).